

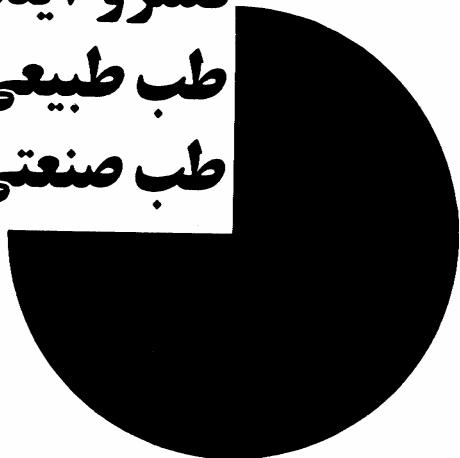
دکتر محمد فرهادی

دانشیار دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر علی باغبانزاده

مریم دانشکده دامپزشکی تهران

قلمرو آینده پزشکی، طب طبیعی یا طب صنعتی مهندسی

صحت نفس طبیعیه مربوط است و صحت این دو نفس به صحت بدن وابسته است و صحت بدن را صناعت طب متعهد است بنابراین علم پزشکی افضل و سودمندترین علوم است و بدین لحاظ بودکه اغلب پزشکان شغل طبابت را برای اجر اخروی و نه پاداش دنیوی پیشه خود قرار می‌دادند و معتقد بودند که اشتغال به آن اجری جزیل دارد. و طبیان را حکیم مخاطب می‌ساختند چون علم طب جزوی از حکمت بود و از آنجاییکه دانش پزشکی را از اسرار می‌دانستند معتقد بودند که پزشک نیز باید دارای دانش عمیقی از آدمی باشد، آنچه را که پیدا و آشکار است بداند و بیماریها را از وی نشانه‌ها بشناسد و از آنچه نامرئی است نیز آگاهی یابد.

دانش پزشکی بواسطه شرافت موضوع (انسان) علم شریفی است که قدمًا آنرا اشرف‌العلوم می‌دانستند، بطوریکه هم‌طریز دانش دین تدریس و تحصیل می‌شده است. پیغمبر اسلام تاکید فرموده که طبیب تا آگاهی کامل از طب نداشته باشد نباید در امور طبی مداخله کند و اگر مداخله نماید بدون علم و آگاهی نسبت به سرنوشت بیمار مسئول و ضامن است علی بن عباس مجوسی در فضیلت علم پزشکی می‌گوید که انسان افضل و اشرف از همه حیوانات است بجهت عقلی که خداوند به او اعطاء کرده و نیروی عقل بستگی به صحت نفس ناطقه دارد و صحت نفس ناطقه به صحت نفس حیوانیه و صحت نفس حیوانیه به

است و طب رانه یک فن محدود بلکه یک نوع روش زندگی می‌دانستند و با تکیه به این سنت دیرین، پزشک در برانگختن توجه و اعتماد بیمار نسبت به خود توانا بوده است. در حالیکه در طب جدید و مدرن با وجود موقفیت‌های شکفت‌آوری که به آن خواهیم پرداخت به علت نادیده گرفتن ارزش ذاتی انسان و تبدیل او به یک شیء به گونه‌ای خشک و ماشینی، انسان برخورد می‌شود و حتی در مواجهه با مسئله مرگ به صورت مشکل حل ناشدنی نیز برخورد می‌شود. اما در تمدن‌های سنتی مرگ جزء زندگی بوده و به زندگی معنی می‌بخشد و اصولاً تمدن آن چنان بود که طبیب می‌توانست سهمی سازنده در آماده ساختن بیمار برای پیکار با پذیرفتن مرگ داشته باشد و امراض درمان‌ناپذیر بیمار، کسانی را که پیرامون او بوده‌اند با صحنه‌های اندوهبار که امروزه هر جا به چشم می‌خورد و درباره آن بسیار گفتگو می‌شود روبرو نمی‌ساخت.

از نظر تعریف: از قول ابویکر ریبع بن احمد اخوینی بخارائی صاحب کتاب هدایه المتعلمین می‌خوانیم که طب پیشه‌ای بود که تندرستی آدمیان نگاهدارد و چون رفته بود باز آرد از روی علم و عمل، و طب سنتی و یا به عبارتی دیگر طب طبیعی دانشی است متکی بر تحقیقات علمی و عملی، دارای فلسفه و

● قلمرو آینده پزشکی در ایران اسلامی و بطور کلی در جوامع اسلامی و بشری باید آمیخته‌ای از طب سنتی و به عبارتی گویاتر طب تکمیلی و طب صنعتی مهندسی باشد. یعنی با طب جدید تکمیل شود و با طب جدید، طب سنتی بهینه و تعدیل گردد.

● زیست‌شناسی امروز بخش مهمی از علم پزشکی فردا خواهد بود و مطالعه طرح ژنوم انسانی بر تبامی روشهای جراحی بخصوص جراحی سروگردان تأثیر خواهد گذاشت.

داوطلبان طب نیز شرایطی داشتند و موظف بودند تا ده علم را بیاموزند که عبارت بودند از:

۱- علم فقه و حدیث، تا دین خود را حفظ نموده و استوار بماند.

۲- علم اخلاق، که او را صاحب خلق نیکو بسازد.

۳- علم حکمت، که موجب راست گفتاری و درست کرداری طبیب شود.

۴- علم منطق

۵- علم طبیعی

۶- علم هندسه، به جهت معرفت به هیات و شکل اعضاء و فهم چگونگی آنها

۷- علم حساب

۸- علم هیات

۹- علم به احکام نجوم

۱۰- علم فراست تا از دیدن بعضی احوالات و علامات و هیات مرضی پی به نوع بیماری برد، غایبت بیمار را پیش‌بینی کند.

همچنین تاکید کرده‌اند که پزشکان باید یاران و شاگردان شرور را بگرد خود راه دهند زیرا گفتار و کردار یاران و شاگردان بد به استادان منسوب می‌گردد و پزشک واقعی باید فقر با حلال را بر ثروت با حرام ترجیح دهد زیرا ذکر جمیل که باقی می‌ماند بهتر از مال نفیس است که فانی گردد.

با این پیش و چنین روشی بوده است که طب سنتی در جوامع اسلامی گذشته بر پیوند و وحدت جوانب مختلف انسان یعنی جسم و نفس و روح استوار بوده

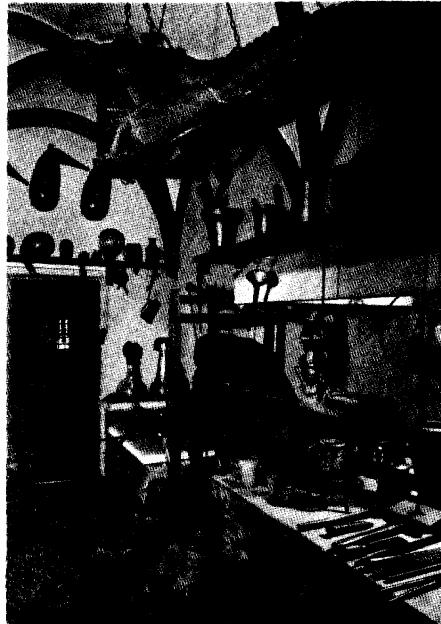
پزشکان مجرب وجود دارد.

در این مکاتب پزشکی رابطه بین پزشک و بیمار شکلی دیگر داشته و دارد، آنچه که مورد توجه است بیمار است، نه بیماری ولذا پیوند عمیق تری بین طبیب و مریض برقرار می‌شود و سرشت، خوی و عواطف مریض برای درمان کننده قابل تأمل است. در گذشته از دیدگاه اجتماعی در تمام دورانی که بیمار در بیمارستان بستری بوده و تحت درمان قرار داشت، با بررسی و بازرگانی از وضع زندگی و خانواده وی چنانچه ضرورت داشت مستمری برای خانواده‌اش برقرار می‌شد تا بیمار با آرامش و آسایش فکری و جسمی و فارغ از نگرانی برای وضع خانواده درمان را تحمل کرده و بر سرعت بهبودی وی افزوده شود.

اکنون که به اجمال آشنازی مختصری با طب سنتی اسلامی و یا به عبارتی طب طبیعی پیدا کردیم، باید اذعان کنیم که طب مدرن و به گفته‌ای طب علمی

قانون بطوریکه می‌توان آنرا بصورت کیفی و کمی تجزیه کرده و در دانشگاهها و مراکز علمی تحقیقاتی مورد بحث قرار داد. در طب سنتی و طبیعی همیشه بهداشت و تغذیه مقدم بر درمان بوده است، بطوریکه کارآئی خواص مواد غذائی در امور درمان همواره مورد تأیید و استفاده قرار می‌گرفته است. که متاسفانه در دانش نوین پزشکی هم آهنگی و ارتباط آن با مصرف دارو تا حد زیادی منقطع شده است از جمله کتب طبی منسوب به رازی کتاب منافع الاغذیه و مضارها است که نخستین کتاب غذاشناسی است که به دست ما رسیده است، در این کتاب رازی به شاگردانش توصیه کرده است که تا می‌تواند بیماران را با غذا معالجه و پیشگیری کنند و بعد به سراغ دارو بروند. در طب سنتی و طبیعی روشی برای تشخیص بیمار، نظریه‌ای درباره منشاء، میزان پیشرفت و درمان بیماری و مجموعه‌ای از معرفت تجربی و جماعتی از

اسکن کردن به شیوه رزونانس مغناطیسی هستمای کی از ظرف‌ترین روش‌های پژوهش پزشکی است. برای این کار بیمار در یک میدان مغناطیسی نیرومند قرار داده می‌شود که اثرات شدیدی بر پروتونهای (هسته اتم هیدروژن) بدن می‌گذارد. این پروتونها معمولاً در راستاهای تصادفی قرار دارند، ولی در داخل میدان مغناطیسی دستگاه اسکن کننده با قطب‌های میدان همراستا می‌شوند. هنگامی که دستگاه اسکن

کننده پروتونها را با پالسهای رادیویی تحریک می‌کند، آنها از هم راستایی بیرون می‌آیند پروتونها در چند هزارم ثانیه دور خود می‌چرخند و باز به جای اول خود بازمی‌گردند و با این کار علامتی منتشر می‌کنند که بسته به ترکیب بافت تحت مطالعه تغییر می‌کند، یک کامپیوتر علایم نصادر شده را بروی یک صفحه ویدئو به صورت تصویر ترجمه می‌کند این روش، تصویر کالبد شناختی دقیقی را بدست می‌دهد.

با این روش تشخیصی که MRI نام دارد ولی گران

امروزی نیز ریشه‌هایش از همین سرچشمه‌ها آب می‌خورد از طریق جالینوس، بقراط، محمدزکریای رازی، بوعلی سینا، زهراوی و دیگر بزرگان و از طریق نهادها و مراکز پزشکی معبری چون جندی شاھپور، بغداد، ری و ... به ما رسیده است لیکن در طی ۱۵۰ سال اخیر طب جدید راه خود را بکلی جدا کرده و به سمت تعریفی کامل و احتمالاً مبالغه‌آمیز از برخوردهای خاص با هر بیماری گام برداشته است.

از دیدگاه طب رایج امروزی هر خللی در سلامتی شامل مجموعه ویژه‌ای از علائم است که تحت عنوان بیماری خاص تعریف می‌شود و درمان دقیق آن به وضعیت خاص همان بیماری بستگی دارد. در این روش تنوع داروها و تجهیزات تشخیصی درمانی بسیار زیاد است ولذا سرمایه‌گذاری کلانی هم انجام می‌گیرد که نتیجه‌اش پرهزینه بودن طب علمی امروزی است و بروز و پیدایش بیماریها و حالاتی که محصول همین کوشش‌ها و کاربرد مصنوعات پزشکی انسانهاست که بخش مهمی از پزشکی امروزی را تحت عنوان بیماری‌های Iatrogenic بخود اختصاص داده است. روند توسعه‌طلبی علمی و تکنولوژیکی در پزشکی و امکان دسترسی به این تجهیزات به گونه‌ای است که همگی می‌خواهیم بدانیم که در آینده چه بر سرما و بچه‌هایمان خواهد آورد. اما پر واضح است که تغییرات سریع علمی و انقلابی‌های بیولوژیکی متعدد تاثیر به سزانی بر سلامت و آرامش مردم خواهد گذاشت، در مورد پزشکی فردا متکی بر تکنیک به ذکر مواردی می‌پردازیم.

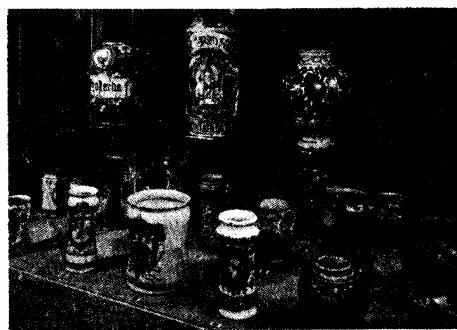
● پزشک واقعی باید فقر با حلال را برثروت با حرام ترجیح دهد، زیرا ذکر جمیل که باقی می‌ماند بهتر از مال نفیس است که فانی گردد.

● پیغمبر اسلام تأکید فرموده که طیب تا آگاهی کامل از طب نداشته باشد، نباید در امور طبی مداخله کند، و اگر مداخله نماید بدون علم و آگاهی نسبت به سرنوشت بیمار مسؤول و ضامن است.

آینده، فقط از زیست‌شناسی سر برخواهد آورد، الکترونیک، انفورماتیک، علم مواد و فیزیک هسته‌ای نیز در آن سهم بزرگ خواهد داشت، لیزرهای اکتون به خدمت جراحهای ظرفی مانند اعمال جراحی چشم، حنجره، گوش، معده و... درآمده‌اند و همین روزها شاهد خواهیم بود که بالیزرهای مسدود را باز می‌کند کامپیوتراها، با هوش مصنوعی خود به پزشکان در امر تشخیص و به شیمیدانها در خصوص طراحی مولکولها به جهت دستیابی به تاثیرات ویژه دارو شناختی کمک می‌کنند، آنها در پیوند با دوربین‌های ویدئو، توموگرافی محوری رزونانس مغناطیسی هسته‌ای (MRI) و صدانگاری تصویر جدیدی از علم پزشکی بدست می‌دهند، بدین ترتیب پزشکان امکان می‌یابند تا در مغز فردی که به جنون جوانی مبتلاست در قلب بیماران قلبی و یا در شکم یک زن باردار به گونه‌ای که قبل از آن هرگز ممکن نبوده است به کاوش پردازنند، از این جهت در آینده تفاوت بین جراحان و پزشکان داخلی کمتر می‌شود گویا مقدار است که این تکنیکهای غیرمهابم تاثیری اساسی در کار پزشکی به ویژه در تشخیص بجا بگذارند و چنانچه پیشگیری و درمان دیر شده باشد در آن صورت مسئله جایگزینی عضو آسیب دیده مطرح می‌شود، هم‌اکتون شاهد بازسازی زانو، قوزک پا، انگشتان و قطعات جمجمه و مهمتر از همه اینها با استفاده از علم الکترونیک

قیمت است می‌توان به بسیاری از ناشناخته‌های بیماریها بخصوص انواع ضایعات فضایگر و تومورها در تمامی بدن پی برد، از طرفی: زیست‌شناسی امروز بخش مهمی از علم پزشکی فردا خواهد بود و مطالعه طرح ژنوم انسانی بر تمامی روشاهای جراحی بخصوص جراحی سر و گردن تاثیر خواهد گذاشت. اطلاعات ژنتیکی در حال حاضر به منظور تشخیص و تعیین پایه مولکولی بیماریها مورد استفاده واقع می‌گردد، علمی که داشتمدن دوست دارند آنرا پزشکی مولکولی خطاب کنند. پیشرفت در پزشکی مولکولی موجب شده که در مواردی تشخیص‌های پیش از زایمان بر روی جنین وجود ناهنجارهایی را مشخص کند و حتی این امکان را فراهم سازد که بلافضله یا چند روز پس از تولد اقدامات درمانی مناسب فراهم گردد که اگر علامت بیماری ظاهر گردد دیگر کار از کار می‌گذرد از آن مهمتر با مشخص کردن جایگاه ژنی (لوکوس) ژنهای عامل بیماری با روشاهای درمانی ژنی گوناگون مثل آلدگی با یک ویروس مناسب می‌توان نقايس ژنی را برطرف نموده و مولکولهای ضروری و مناسب را جایگزین نمود و یا یک فرایند بیوشیمیائی را مسدود نموده و با اینکارها و بسیاری اعمال دیگر برای همیشه به پیدایش پاره‌ای از بیماریهای موروثی و مادرزادی خاتمه داد.

کنترل DNA می‌تواند بسیاری از استراتژیهای تشخیص و مدتهاهی درمانی را تغییر دهد. مثلاً موجب رشد سلولهای حساس گوش داخلی که سلولهای مودار نامیده می‌شوند و خرابی آنها موجب ناشنوایی از نوع حسی می‌شود گردد. و یا سلولهای کشته‌ای را که اختصاص به یک نشوپلاسم خاص دارد را رشد دهند و بدین ترتیب موجبات نابودی تومور (نشوپلاسم) را فراهم سازند. حتی باید گفت که داشن پزشکی در

بی خوابی، ضعف، اختلالات ناشی از تنشهای عصبی موبوط می شود.

تحقیقات نشان داده است که در کشور هلند ۰٪۴۰ بیمارانی که نزد طبیبان سنتی رفته اند قبل از یا پس از چند سال تحقیق و تلاش موفق به انجام چند مورد عمل کاشت الکترود در حلقه شنوایی بیماران شده و توانبخشی گفتاری آنان را با موفقیت انجام می دهیم (در بخش نمایشگاهها این ره آورده به نمایش گذاشته شده است). گفته می شود که بیمارستانها در آینده به محل هایی تبدیل می شوند که بیمار با یک نقص اکتسابی، ژنتیکی و یا ترکیبی از هر دو به آن جا مراجعه کرده و سپس تصحیح، تعمیر جایگزین یا دوباره سازی شده و مرخص می شود. در آینده ای نه چندان دور بسیاری از اعمال جراحی از طریق کانالهای طبیعی بدن مانند رگهای خونی، عروق لنفاوی و ... صورت خواهد گرفت، متخصصین پزشکی پمپهای بسیار کوچکی (میکروپمپ) را به داخل سیستم عروقی که به یک تومور خون رسانی می کند وارد کرده و این پمپ موادی را مستقیماً ترشح می نماید که موجب جذب سلولهای توموری شده و به بدن این امکان را می دهد تا بھبود یابد و یا توسط پمپهای دیگری موادی مانند فاکتورهای رشد عصب را ترشح نمایند که امکان رشد و ترمیم را به یک عصب صدمه دیده می دهد.

با این همه ما نباید بگذاریم و عده های تکنولوژی پیشرفته ما را مبهوت خود سازد علم پزشکی حتی بیشتر از امروز باید با ملاحظات اخلاقی به تفاهم برسد این علم هنوز نقطه ضعفهایی دارد که به عدم کفایت آن در معالجه پاره ای از بیماریهای مزمن، بیماریهایی که به نحوه زندگی افراد مربوط است، ناراحتیهای عضلانی، عفونتهای مزمن مانند برونشیت، التهاب پیشاپراه، حساسیتها، خستگی، بی قراری،

تکمیلی که می‌تواند منشاء خدمات ارزنده‌ای برای جوامع اسلامی باشد کمک گرفت و همچنین در رشته‌هایی که مورد نیاز جوامع اسلامی است مانند مسائل اخلاقی که از مهندسی پزشکی و تکنولوژی زیستی و غیره سرچشم می‌گیرد، می‌توان با استفاده از طب سنتی تکمیلی در پیوند زنده‌ای که با دین و اخلاق دارد مدد گرفت.

ذکر این نکته ضروری است که از جمله اولویت‌های پیشنهادی بخش بهداشت و درمان برنامه ۵ ساله دوم جمهوری اسلامی ایران توجه و سرمایه‌گذاری در زمینه مطالعه و شناخت و ساخت گیاهان داروئی ایران است که نشانه توجه و دقت نظر متولیان امر می‌باشد. همچنین به برکت کنگره بین‌المللی تاریخ پزشکی در اسلام و ایران که چندی قبل برگزار شد، چندین مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی در رابطه با طب سنتی اسلامی در کشورمان تاسیس شده است که امیدوارم نتیجه کار و تلاش آنان در ایجاد تحول پزشکی کشورهای اسلامی عاید امت اسلامی نیز گردد.

اینک نتیجه می‌گیریم که قلمرو آینده پزشکی در ایران اسلامی و بطور کلی در جوامع اسلامی و بشری باید آمیخته‌ای از طب سنتی و به عبارتی گویا تر طب تکمیلی و طب صنعتی مهندسی باشد یعنی با طب جدید تکمیل شود و با طب جدید، طب سنتی بهینه و تعدیل گردد.

زیرا با کاربرد صحیح و خردمندانه طب تکمیلی می‌توان مانع هدر رفتن بسیاری از منابع مالی نهادهای درمانی و سرمایه‌های ملی شد، پیش از آنکه مداخله خطرناک و به لحاظ درمانی پرهزینه‌ای نیاز باشد. در این رابطه نیازی اساسی به آموzes وجود دارد، باید به دانشجویان رشته‌های پزشکی آموzes داده شود که طب سنتی تکمیلی چیست و تواناییهای آن کدام است، همچنین باید تحقیق در طب طبیعی و تکمیلی گسترش یابد، بدین ترتیب موجب می‌شود که اندیشه‌ها و اصول تازه‌ای برانگیخته شود، مثلاً پژوهش در مورد داروهای عامیانه منجر به پیدایش داروهای جدیدی شده و می‌شود که دارای مبنای علمی دقیق و حساب شده‌ای می‌باشند، مانند درمان انواع سرطانها با گیاهان داروئی که در چین رواج دارد، با اینحال پروفسور داون می‌گوید: ما باید طب سنتی خودمان را با طب توین صنعتی تکمیل کنیم، زیرا تلفیں این دو روش ممکن است بهترین راه مبارزه با سرطان باشد. همچنین باید در کنار مکتب رایج پزشکی کنونی که همانا روشنی درمانی با اضداد (آلپاتی) است با سایر مکاتب طبی دیگر که در دنیا تا ۴۰ مکتب نیز می‌رسند و اصولاً در زمرة مکاتب طبی سنتی قرار دارند آشنا شده و با درک صحیح مقاهم آنان و کاربرد اصولی آنان به حل معضلات و مشکلات بهداشتی درمانی جوامع انسانی پرداخت و حتی باید در بسیاری از زمینه‌ها مانند داروسازی و روان‌پزشکی و مسئله ارتباط بین طبیب و بیمار و احیای جنبه اخلاقی پزشکی از طب سنتی و

مأخذ:

- ۱- مجموعه مقالات دیاره طب سنتی ایران - موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی
 - ۲- دکتر محقق، مهدی؛ جنبه‌هایی از علم پزشکی در اسلام؛ موسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک‌گیل؛ تهران
 - ۳- تکنولوژی فردا و فردای تکنولوژی - وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 - ۴- دکتر محقق؛ دکتر دانش پژوه؛ مفتاح الطبع و منهاج الطلاب؛ موسسه مطالعات اسلامی دانشگاه مک‌گیل، تهران
 - ۵- خلاصه مقالات کنگره بین‌المللی تاریخ پزشکی در اسلام و ایران - موسسه توسعه دانش و پژوهش ایران
 - ۶- دکتر عباسپور، مجید؛ تکنولوژی و جهان امروز
 - ۷- مجله پام یونسکو - طب و بهداشت، مهر ۱۳۶۷
- 8- otolaryngolog head and Neck surgery 104
(6): , 1991